УДК: 314.116-022.257(100)
DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-457-470

ГЛОБАЛЬНА ДЕМОГРАФІЧНА ПРОБЛЕМА: СУТЬ ТА СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ

Р. П. МУДРАК, *доктор економічних наук*
Уманський національний університет

Досліджено кількісні параметри глобальної демографічної проблеми. Встановлено, що найвищий приріст населення спостерігається в географічних регіонах світу із найбіднішим населенням. Однією із ключових проблем таких територій є надмірна пропозиція некваліфікованої робочої сили, що зумовлює низький рівень реальної заробітної плати, дефіцит засобів до існування та хронічну бідність. Стверджується, що для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити розвиток промислового виробництва, розширити зовнішні ринки збуту для сільськогосподарської продукції та залучати кошти міжнародних донорів для будівництва інфраструктурних проектів.

Ключові слова: *глобальна економіка, перенаселення, низькі доходи, промисловість, сільське господарство, фритредерство, взаємозалежність, міжнародні донори, інфраструктурні проекти*

Постановка проблеми. Однією із найбільш актуальних проблем глобальної економіки є перенаселення. Або як її частіше називають – глобальна демографічна проблема. Її суть полягає у різкому зростанні кількості населення планети, що розпочалося в середині XX століття. Таке зростання забезпечується переважно географічними територіями, де проживає бідна частина людства. Тому похідними проблемами перенаселення стало: збільшення дефіциту продовольства та води, і, відповідно, тих, хто потерпає від хронічного голоду й антисанітарії; поганий стан здоров'я матерів і дітей; поширення хвороб (малярія, поліомієліт, СНІД, пташиний грип, лихоманка Ебола, COVID-19 і т.д.); збільшення дефіциту безпечних джерел енергії; виснаження ресурсів навколишнього природного середовища, зростання темпів і масштабу його забруднення; збільшення пропозиції некваліфікованої робочої сили та перетворення бідності на хронічну проблему; погіршення криміногенної ситуації – зростання масштабів трудового рабства, важкої і небезпечної дитячої праці, торгівлі людьми, наркоторгівлі, насильства та інших важких кримінальних злочинів тощо. Окремо необхідно відмітити проблему тероризму, яка в багатьох випадках своєю головною причиною має несправедливий розподіл світового багатства – природні, людські, матеріальні ресурси бідних країн визискуються багатими шляхом політичного тиску, нав'язування невигідних торгівельних, інвестиційних, технологічних та інших умов господарської співпраці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи причини та далекойдучі наслідки глобальної демографічної проблеми, вона є актуальною темою наукових досліджень закордонних та вітчизняних вчених. Серед робіт на

дану тематику привертають до себе увагу дослідження Блума Д. Е. та Луки Д. Л. [1], Фратчак Є. [2], Гудхарта Ч. і Прадхана М. [3], Владєва І. та Владєвої Р. [4], Голдстоуна Д.А. та Мея Д. Ф. [5], Біша Д. Д. [6], Іващенко М. В., Киселюк В. А. та Киселюк Ю. Є. [7], Вишневського Д. [8], Хаєцької О. П. [9] та ін. Не зважаючи на глибоке наукове опрацювання глобальної демографічної проблеми, вона далека від розв'язання. Про це свідчить загострення більшості соціальних, економічних та екологічних проблем, що її супроводжують. Що вимагає подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Методика досліджень. Теоретичною основою дослідження є економічна теорія, праці закордонних та вітчизняних дослідників глобальної демографічної проблеми. Методичною основою є системний підхід до вивчення соціально-економічних явищ і процесів. В процесі дослідження використовувалися методи: наукової абстракції, аналізу і синтезу, порівняння, рядів динаміки, середніх величин і т.д.

Результати досліджень. Глобальна демографічна проблема або, простіше, перенаселення, кожного разу, коли на неї звертають увагу не лише науковці, але й широкий загал, зумовлює відродження мальтузіанських страхів – переконаності у тому, що кількість населення зростає швидше (в геометричній прогресії), ніж виробництво продовольчих ресурсів (в арифметичній прогресії) [10]. Як показує історичний досвід, дана концепція не знайшла свого практичного підтвердження. Принаймні як в рамках європейського цивілізаційного простору, так і в глобальному масштабі в цілому (табл. 1).

Табл. 1. Середньорічні (за період) абсолютні та відносні світові показники зміни чисельності населення та ВВП на душу населення*

Період, років	Кількість населення, млрд. осіб	ВВП на душу населення, дол. США (в цінах 2015р.)	Кількість населення, % до попереднього року	ВВП на душу населення, % до попереднього року
1960–1967	3,2	4098,2	101,7	102,7
1968–1975	3,8	5146,6	102,0	102,2
1976–1983	4,4	5858,6	101,8	101,2
1984–1991	5,1	6503,3	101,8	101,6
1992–1999	5,8	7152,3	101,5	101,5
2000–2007	6,5	8368,6	101,3	102,3
2008–2015	7,1	9557,4	101,2	101,3
2016–2023	7,8	10891,5	101,0	101,7
Базисний індекс	–	–	2,7	3,2
Середньорічний темп зростання, %	–	–	101,6	101,8

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Так, за останніх 64 роки (1960–2023рр.) чисельність населення планети зросла у 2,7 рази, а середньодушовий розмір ВВП – у 3,2 рази. Середньорічний

темп приросту глобальних доходів випереджав середньорічний темп приросту населення на 0,2 п. п. Слід також звернути увагу на те, що починаючи з другої половини 70-их років XX ст., середньорічний темп зростання чисельності населення планети був сталим аж до початку 90-их років XX ст., а потім почав знижуватися. І якщо тенденція зміни розміру подушового доходу в глобальному масштабі є нестійкою (r = 0,248) (рис. 1), то тенденція скорочення темпу зростання чисельності населення планети навпаки демонструє високу стійкість (r = 0,761) (рис. 2).

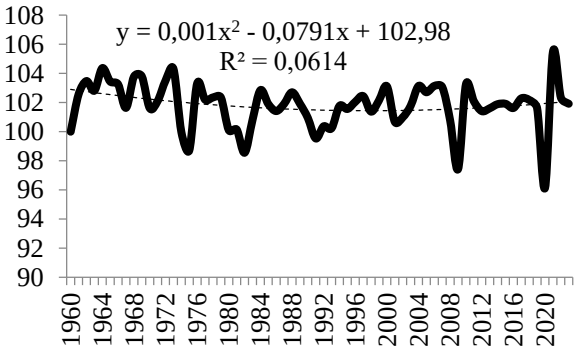

Рис. 1. Тенденція зміни розміру подушового доходу в глобальному масштабі, у % до попереднього року*

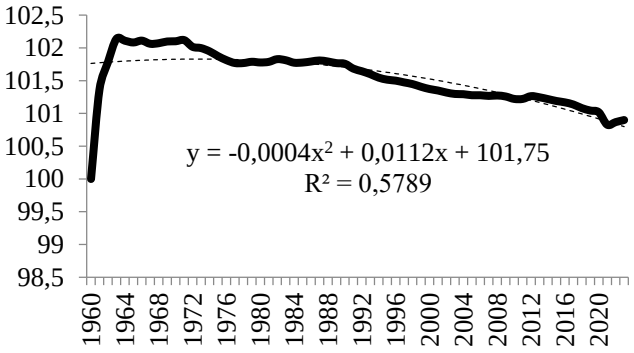

Рис. 2. Тенденція зміни чисельності населення планети, у % до попереднього року*

*Примітка. * – побудовано автором за даними [11]*

Однак, приводи для стурбованості все ж таки є. І їхня головна причина – суттєві відмінності в демографічних та виробничих тенденціях на різних географічних територіях.

Як показують дослідження, для географічних територій з найвищими темпами приросту населення притаманні незадовільні тенденції у зміні абсолютних та відносних показників обсягів виробництва (табл. 2). Іншими словами, найвищі темпи приросту населення спостерігаються у найбідніших регіонах світу. Важливо зауважити, що попри позитивні зміни у чисельності населення найбагатших країн глобальної Півночі (США, Канада, ЄС), такий приріст забезпечується за рахунок іммігрантів [12–16]. Найбільші хвилі міграції в дані регіони пов'язані із вимушеним виїздом біженців із зон військових конфліктів – в ЄС у 2015–2016 рр. й 2021 р. із Сирії та Афганістану; в ЄС, США і Канаду у 2022–2024 рр. із України. І якщо для Сирії та Афганістану в силу додатного природнього приросту населення, окрім гуманітарного аспекту, еміграція громадян не спричиняє економічних проблем, то в Україні швидкими темпами розвивається демографічна криза – стрімка депопуляція внаслідок від'ємного природного приросту та вимушеної еміграції.

З демографічної точки зору, найбільшою проблемою бідних густонаселених країн світу є надмірна пропозиція некваліфікованої робочої сили, що зумовлює низький рівень реальної заробітної плати, дефіцит засобів до існування та хронічну бідність.

Табл. 2. Середньорічні (за період) абсолютні та відносні показники зміни чисельності населення та ВВП на душу населення в головних географічних регіонах світу*

Період, років	Східна, південна, центральна і західна Африка	Субсахарна Африка	Близький Схід і Північна Африка	Південно-Східна Азія і Тихоокеанський регіон	Латинська Америка і Карибський	Північна Америка	Європейський Союз
Чисельність населення, млрд. осіб							
1960–1967	0,25	0,25	0,11	1,72	0,24	0,21	0,37
1968–1975	0,31	0,31	0,14	2,07	0,30	0,23	0,39
1976–1983	0,39	0,39	0,18	2,44	0,36	0,25	0,41
1984–1991	0,49	0,49	0,24	2,83	0,42	0,27	0,42
1992–1999	0,61	0,61	0,29	3,24	0,49	0,30	0,43
2000–2007	0,75	0,75	0,35	3,62	0,54	0,32	0,43
2008–2015	0,93	0,93	0,41	3,95	0,60	0,35	0,44
2016–2023	1,16	1,16	0,48	4,24	0,64	0,37	0,45
Базисний індекс	5,5	5,5	4,9	2,7	3,0	1,9	1,3
Середньорічний темп зростання, %	102,8	102,8	102,6	101,6	101,8	101,0	100,4
ВВП на душу населення, дол. США (у цінах 2015р.)							
1960–1967	1200	1202	2615	1362	3617	20951	10058
1968–1975	1400	1396	4731	1996	4715	26027	14024
1976–1983	1447	1438	5909	2509	5906	30333	17207
1984–1991	1260	1266	4746	3355	6009	36381	20153
1992–1999	1169	1169	5138	4414	6455	41802	23377
2000–2007	1307	1300	6020	5778	7161	49903	27907
2008–2015	1580	1555	7028	8292	8458	53004	29821
2016–2023	1617	1584	7407	11221	8728	59574	32902
Базисний індекс	1,4	1,4	3,5	11,0	2,7	3,4	4,0
Середньорічний темп зростання,%	100,6	100,5	102,0	103,9	101,6	102,0	102,2

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Для з’ясування причин суттєвих відмінностей у темпах динаміки чисельності населення, обсягів виробництва та способів подолання існуючих розривів між багатими і бідними країнами, на нашу думку доцільно звернутися до досвіду двох країн, на території яких в 2023 р. проживало 35,3 % населення усієї планети – Індії та Китаю. Варто зауважити, що, починаючи з 2022 р., Індія обійшла Китай за чисельністю населення. Очевидно в Китаї далися взнаки два чинники скорочення народжуваності: 1) соціальна політика китайського уряду

«одна сім'я – одна дитина» (1970–2015 рр.), яка трансформувалася в політику «дві дитини на сім'ю» (2015–2021 рр.). З 2021 р. і до нині діє дозвіл мати до трьох дітей; 2) суттєве зростання рівня життя населення, яке зумовлює феномен, що отримав у західній культурі назву «чайлдфрі».

В 60-их роках XX ст. і Китай, і Індія були приблизно однаково бідні. Наприклад, в 1960 р. розмір ВВП на душу населення в Китаї становив 238,2, в Індії – 312,8 дол. США. Для порівняння, наприклад, у США в 1960 р. цей показник становив 18991,5, у Німеччині – 12600,3, в Японії – 6388,8 дол. США [11]. Однак, починаючи з 80-их років XX ст. розмір даного показника в Китаї пішов стрімко вгору, залишивши далеко позаду Індію – за період з 1960 по 2023 рр. розмір ВВП на душу населення в Китаї зріс у 51,1 рази, в Індії – лише в 7,1 рази. Паралельно з цим, темпи зростання чисельності китайського населення уповільнювалися, а індійського зростали (табл. 3).

Табл. 3. Середньорічні (за період) абсолютні та відносні показники зміни чисельності населення та ВВП на душу населення в Індії та Китаї*

Період, років	Індія	Китай	Індія	Китай
	Чисельність населення, млрд. осіб		ВВП на душу населення, дол. США (у цінах 2015 р.)	
1960–1967	0,47	0,70	326,9	208,8
1968–1975	0,57	0,85	361,7	288,2
1976–1983	0,68	0,98	400,9	417,8
1984–1991	0,82	1,09	489,3	799,0
1992–1999	0,97	1,21	635,2	1579,2
2000–2007	1,13	1,29	886,0	3060,1
2008–2015	1,27	1,35	1319,9	6354,7
2016–2023	1,39	1,41	1924,6	10332,1
Базисний індекс	3,3	2,1	7,1	51,1
Середньорічний темп зростання, %	101,9	101,2	103,2	106,4

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Головною причиною стрімкого зростання доходів у Китаї став безкомпромісний курс національного уряду на розвиток промислового виробництва та масштабних інфраструктурних проектів (табл. 4).

Табл. 4. Промислове виробництво (включаючи будівництво) в Китаї та Індії, додана вартість, % до попереднього року

Країна	Середньорічне зростання за період років, %								Базисний індекс
	1960–1967	1968–1975	1976–1983	1984–1991	1992–1999	2000–2007	2008–2015	2016–2022	
Китай	98,4	113,0	110,2	112,1	112,5	111,6	108,6	105,0	214,4
Індія	105,7	103,9	104,7	105,6	106,4	107,6	106,4	104,6	31,7

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Індустріалізація та розвиток інфраструктури запускають цілий ряд взаємопов'язаних позитивних ефектів:

– обробна промисловість, на відміну від сільського господарства, володіє ефектом зростаючої віддачі [17, с. 141];

– формування замкнутих технологічних ланцюгів, що акумулює додану вартість всередині країни та покращує умови торгівлі;

– розвиток сучасної транспортно-логістичної системи;

– розвиток національної освіти і науки;

– суттєве зростання зайнятості та доходів населення;

– збільшення іноземних інвестицій;

– збільшення податкових надходжень до державного бюджету;

– інтенсивний розвиток соціальної інфраструктури тощо.

Взаємодія промислового виробництва, науки і суміжних видів діяльності зумовлює синергетичний ефект, який втілюється у стрімкому зростання національного добробуту. Але головне, в контексті теми нашого дослідження, - це суттєве зростання зайнятості. Умови для розвитку чи відродження промислового виробництва (реіндустріалізація) в сучасному світі – набагато гірші, ніж ті, що були в другій половині XX ст. Це пов'язано із політикою фритредерства правила, якої є обов'язковими для учасників міжнародного клубу СОТ.

Не секрет, що розвиток молодої неконкурентоспроможної галузі промислового виробництва на початкових етапах потребує багатосторонньої державної підтримки: бюджетні субсидії, пільгове кредитування, а головне – захист від зовнішньої конкуренції за допомогою захисних імпортних мит. Усе це успішно використовувалося в другій половині XX ст. нині високорозвинутими країнами, що дозволило їм сформувати потужні наукоємні індустріальні сектори національного виробництва. Як тільки процес індустріалізації розвинутих країн Глобальної півночі був завершений на початку 90-их років XX ст., розпочався завершальний етап економічної глобалізації – формування універсальних правил вільної торгівлі та їх обов'язкове виконання усіма членами СОТ. Країни, які на момент набуття членства у цій організації або ще не створили власного конкурентоспроможного промислового виробництва (бідні країни Глобального півдня, за виключенням Мексики, Китаю, Тайваню, Південної Кореї та ін. так званих «молодих азійських тигрів» тощо), або ж втратили його у результаті деіндустріалізації (Україна, Чилі, Монголія і т.д.), добровільно відмовилися від більшості інструментів стимулювання розвитку власного індустріального сектору економіки, застосування яких заборонено правилами СОТ (експортні субсидії, імпортні квоти, захисні імпортні тарифи, необмежені бюджетні дотації тощо).

Крім універсальних правил фритредерства в рамках СОТ, другим фактором, який для бідних країн суттєво ускладнює створення власного промислового виробництва, є безпрецедентний рівень економічної взаємозалежності сучасних країн. Як показує новітній досвід, така взаємозалежність настільки висока, що односторонні спроби будь якої країни, всупереч правилам СОТ, запровадити захисні заходи для власної економіки, фактично оголосивши торгівельну війну,

обертаються економічними, соціальним, іміджевими та іншими збитками для такої країни. Яскравий приклад – зовнішня частини політики адміністрації Дональда Трампа, що отримала назву MAGA («Make America Great Again»), стартувавши одразу після інавгурації 47 Президента США в січні 2025 р.

Однією із передвиборних обіцянок Трампа Д. було відродження американської промисловості. У це важко повірити, але в США, які вважаються однією із найбільш індустріалізованих економік, промислове виробництво знаходиться в стані стагнації (рис. 3).

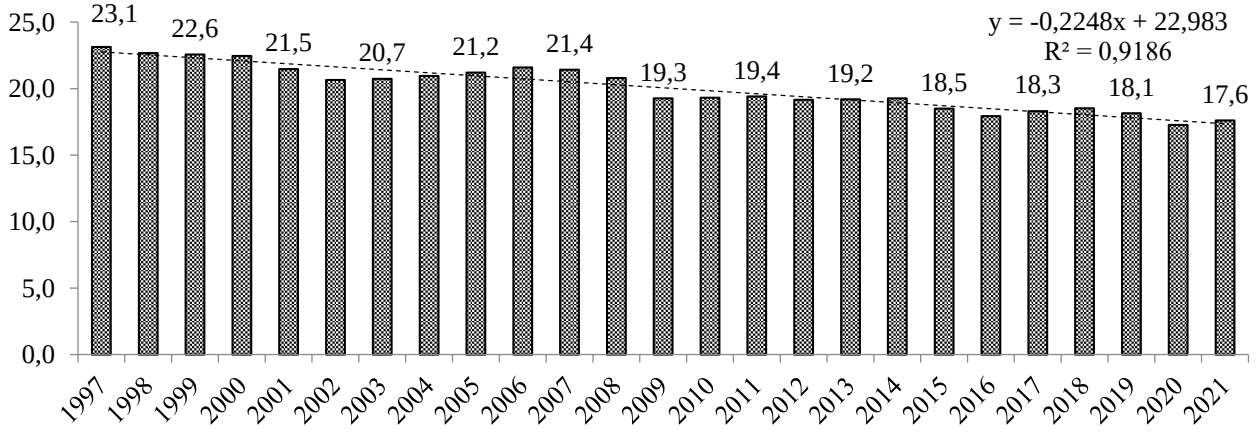

Рис. 3. Промислове виробництво (включаючи будівництво) США, валова додана вартість, % до ВВП*

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Для виконання цієї передвиборчої обіцянки, адміністрація Трампа Д. зробила кілька незграбних та, як з'ясувалося, руйнівних для американської економіки кроків – розпочала торгівельні війни з Канадою, Мексикою, Європейським Союзом та Китаєм, суттєво підвищивши імпортні тарифи на товари з цих країн. Відповідь не забарилася. Американська нафтопереробні заводи, які переробляли канадську нафту, залишилися без сировини; канадська провінція Онтаріо підвищила ціни на електроенергію для трьох американських штатів, куди її експортує, на 25 %; на споживчому ринку почали стрімко зростати роздрібні ціни, а деякі звичні товари зникли з полиць магазинів; американський фондовий ринок втратив близько 6,6 трильйонів доларів за два дні, що стало найбільшим дводенним обвалом в історії; Китай та Японія одномоментно продали американських боргових паперів на суму майже 40 млрд. дол. США [18, 19], що посилило девальваційний тиск на американську валюту і т.д. Це далеко неповний перелік усіх збитків, яких зазнала і ще зазнає економіка США від безрозсудної політики їх нинішньої адміністрації. До усього цього треба ще додати той факт, що жодна з країн, проти яких адміністрація Трампа розпочала торгівельну війну, зважаючи на політичний та економічний авторитет США, поки що не подала до арбітражного суду СОТ. Тому можна лише уявити, яким би був міжнародний тиск на бідну чи таку, що розвивається країну, яка б наважилася вдатися до аналогічних дій з метою створення сприятливих умов для розвитку своєї молодої промисловості.

Що ж залишається в арсеналі бідних густонаселених країн, які спрямовують свої зусилля на забезпечення зайнятості зростаючої кількості робочої сили? Безумовно, попри існуючі перешкоди, необхідно робити усе можливе для розвитку власної промисловості. Навіть в рамках СОТ існують, хоч і складні в організаційному та юридичному плані, процедури введення захисних заходів у торгівлі – так звані обмеження імпорту за надзвичайних обставин.

Відповідно до норм ҐАТТ будь яка країна, яка є її договірною стороною може за певних обставин застосовувати захисні заходи, які б дозволили національним виробникам підготуватися до конкуренції із зростаючим імпортом (ҐАТТ, Стаття XIX:1). Іншими словами, захисні заходи можуть тимчасово вводитися, якщо буде встановлено, що певний товар імпортується в зростаючих обсягах і за таких умов, що заподіюється значна шкода або створюється загроза її заподіяння національним виробникам [20, с. 387].

Ще одним напрямом докладання регулятивних зусиль є розширення доступу сільськогосподарської продукції бідних країн до ринків високорозвинутих країн. Не секрет, що панівним видом господарської діяльності бідних густонаселених країн є сільське господарство (табл. 5).

Табл. 5. Середньорічні (за період) показники зайнятості в сільському господарстві та виробництва доданої вартості в сільському, лісовому та рибному господарстві в групах країн за рівнем доходу

Група країн за рівнем доходу	Період, років		
	1991–2001	2002–2012	2013–2023
Зайнятість в сільському господарстві, % до загальної зайнятості			
Високий дохід	7,1	4,9	3,6
Середній дохід	49,6	41,1	31,1
Низький дохід	70,0	65,9	59,1
Виробництво доданої вартості в сільському, лісовому та рибному господарстві, % до ВВП			
Високий дохід	1,9	1,5	1,4
Середній дохід	13,2	10,1	9,1
Низький дохід	33,3	26,1	26,3

*Примітка. * – розраховано автором за даними [11]*

Не зважаючи на скорочення впродовж останніх 30 років, частка зайнятих в сільському господарстві бідних країн залишається дуже високою – 57,8 % в 2023 р. Це у 16 разів більше, ніж у багатих країнах. Зрозуміло, що і внесок сільського господарства у формування національного доходу буде також високим – майже 25 % у 2023 р. Глобальна торгівля сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ потребує суттєвої лібералізації в бік розширення доступу товарів бідних країн до ринків багатих країн.

Ще одним інструментом збільшення зайнятості в бідних густонаселених країнах світу є фінансування міжнародними донорами будівництва масштабних інфраструктурних проектів – автомобільних доріг міжнародного значення та

залізниці, морських портів, каналів тощо. Наприклад, Резнікова Н. В., Панченко В. Г. та Іващенко О. А. в даному контексті слушно вказують на те, що в 2014 р. був створений Центр глобальної інфраструктури Global Infrastructure Hub (GIH) для підтримки цілей G20 щодо підвищення якості та кількості інфраструктури в усьому світі. У роботу GIH залучені уряди (як країн G20, так і країн, що не входять в G20), приватний сектор, багатосторонні банки розвитку (ББР), міжнародні організації (МО) та інші зацікавлені сторони. Сприятливе середовище для інвестицій в інфраструктуру країни є одним з основних чинників прийняття інвестиційних рішень. Під «сприятливим середовищем» мається на увазі широкий набір структур, інститутів і практики для розробки і реалізації життєздатних і високоякісних інфраструктурних проєктів [21]. Отже, важливим домашнім завданням країн, що розраховують на отримання фінансування під будівництво міжнародних інфраструктурних проектів, є прикладання урядових та приватних зусиль до створення такого «сприятливого середовища».

Наразі це надзвичайно перспективний напрям вирішення багатьох соціальних та економічних проблем бідних густонаселених країн, насамперед у сфері зайнятості. Адже лідери країн Великої сімки (G7) на триденному саміті в Баварії (26–28 червня 2022 р. – авт.) повідомили про запуск п’ятирічної інвестиційної програми на загальну суму в 600 мільярдів доларів для країн, що розвиваються, щоб протистояти зростанню впливу Китаю. Про це йдеться у повідомленні Білого дому США, опублікованому у неділю, 26 червня. Програма під назвою «Партнерство задля глобальної інфраструктури та інвестицій», за задумом лідерів країн G7, має бути реалізовано до 2027 року. Її мета – створити «високоякісну та сталу інфраструктуру» у бідних країнах [22].

Формування промислового виробництва, розширення зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції, залучення коштів міжнародних донорів для будівництва інфраструктурних проектів – це не повний перелік заходів, спрямованих на полегшення тягаря перенаселення бідних країн. Однак, це головні драйвери довгострокового та надійного збільшення зайнятості.

Висновки. 1. За період 1960–2023 рр. чисельність населення планети зросла у 2,7 рази, а середньодушовий розмір ВВП – у 3,2 рази. Тому проблема перенаселення хоч і існує, проте має виражений регіональний характер – найвищі темпи приросту населення спостерігаються на окремих географічних територіях для яких притаманні незадовільні тенденції у зміні абсолютних та відносних показників обсягів виробництва. Це країни Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії, Латинської Америки і Карибського басейну. Наразі їх називають країнами Глобального півдня.

2. З демографічної точки зору, найбільшою проблемою бідних країн Глобального півдня є надмірна пропозиція некваліфікованої робочої сили, що зумовлює низький рівень реальної заробітної плати, дефіцит засобів до існування та хронічну бідність.

3. Головною економічною причиною бідності країн Глобального півдня є відсутній або недостатній рівень розвитку промислового виробництва, спеціалізація на виробництві сільськогосподарської продукції.

4. Індустріалізації бідних та тих, що розвиваються країн перешкоджають два чинники: 1) універсальні правила вільної торгівлі, що забороняють використання ефективних інструментів захисту молодих неконкурентоспроможних галузей промислового виробництва;
2) безпрецедентний рівень взаємозалежності економік країн.

5. Для того, щоб допомогти бідним країнам Глобального півдня подолати наслідки проблеми перенаселення необхідно: 1) сприяти їм у використанні Статті XIX:1, ҐАТТ, що дозволяє застосовувати захисні заходи для розвитку промисловості; 2) розширити доступ їх сільськогосподарській продукції до ринків розвинутих країн; 3) залучати кошти міжнародних донорів для будівництва інфраструктурних проектів на території таких країн.

Література:

1. Bloom D.E., Luca D.L. The Global Demography of Aging: Facts, Explanations, Future. *Discussion Paper of the Institute for the Study of Labor in Bonn.* 2016. № 10163. URL: https://docs.iza.org/dp10163.pdf

2. Fratczak E. The Demographic Crisis and Global Migration – Selected Issues. *Papers on Global Change IGBP*. 2016. Issue 23(1). DOI:10.1515/igbp-2016-0006

3. Goodhart Ch., Pradhan M. Demographics will reverse three multi-decade global trends. *Bank for International Settlements Working Papers*. 2017. № 656. URL: https://www.bis.org/publ/work656.pdf

4. Vladev I., Vladeva R. The Demographic Problem - one of the Main Problems of Contemporary. *Acta Scientifica Naturalis.* 2020. № 7(2). P. 158–171. DOI:10.2478/asn-2020-0027

5. Goldstone J. A., May J. F. How 21st Century Population Issues and Policies Differ from Those of the 20th Century. *World*. 2023. № 4. P. 467–476. https://doi.org/10.3390world4030029

6. Bish J. J. Overpopulation: Cause and Effect. *Population Media Center*. 22.04.2024. URL: https://www.populationmedia.org/the-latest/overpopulation-cause-and-effect

7. Іващенко М. В., Киселюк В. А., Киселюк Ю. Є. Глобальні проблеми людства та їх прояв в Україні. *Економічні студії.* 2018. № 1(19). С. 20–24.

8. Вишневський Д. Територіально-просторова організація: світовий досвід та тренди. *Містобудування та територіальне планування*. 2021. № 77. С. 73–86. https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.77.73-86

9. Хаєцька О. П. Проблеми та перспективи глобалізації, глобальні проблеми людства. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 316–322. https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-55

10. Encyclopaedia Britannica. Malthusianism. URL: https://www.britannica.com/money/Malthusianism

11. World Bank. Indicators. URL: https://data.worldbank.org/indicator

12. Приплив іммігрантів підштовхнув ріст населення США. Голос Америки. 23.12.2022. Режим доступу: https://www.holosameryky.com/a/migratsija-naselennja/6889309.html

13. У Канаді найвищий приріст населення з 1957 року. Новини про імміграцію до Канади. 29.12.2022. Режим доступу: https://newscanadaimmigration.com/uk/2022/12/29/canada-has-the-highest-population-growth-since-1957/

14. У Німеччині – рекордна чисельність населення за рахунок міграції. Європейська правда. 19.01.2023. Режим доступу: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/19/7154505/

15. Гудзеляк І. Демографічний розвиток країн Північної Європи: актуальні тренди для українського досвіду. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*. 2024. Вип. 61. С. 166–179. https://doi.org/10.26565/2410-7360-2024-61-14

16. Озтурк І. Бельгія стрімко старіє: демографи розповіли, як виправити ситуацію. *Главком.* 16.02. 2024. Режим доступу: https://glavcom.ua/world/observe/belhija-strimko-starije-demohrafi-rozpovili-jak-vipraviti-situatsiju-986199.html

17. Райнерт Е.С. Як багаті країни стали багатими… і чому бідні країни залишаються бідними; переклад з англ. Яніса Сінайко; за наук. ред. Віктора Галасюка. Київ: Саміт-Книга, 2019. 416 с.

18. Китай скорочує обсяги казначейських облігацій США на тлі ескалації торговельної війни. *Bitcoin news.* 18.05.2025. Режим доступу: https://news.bitcoin.com/uk/kytaj-skorochuye-obsyahy-kaznachejskyh-obligatsij-ssha-na-tli-eskalatsiyi-torgovelnoyi-vijny/

19. Крижний А. Японці влаштували найбільший за 20 років розпродаж облігацій на тлі мит Трампа. *Економічна правда.* 22.04.2025. Режим доступу: https://epravda.com.ua/finances/yaponci-vlashtuvali-rozprodazh-inozemnih-obligaciy-na-tli-mit-trampa-805751/

20. Осика С. Г., Пятницький В. Т. Світова організація торгівлі. 3-є вид., перероб. та доп. Київ: «К.І.С.», 2005. 514 с.

21. Резнікова Н. В., Панченко В. Г., Іващенко О. А. Інфраструктурні проєкти в центрі глобального суперництва КНР і США: інституційні важелі вирішення проблем сталого економічного розвитку. *Економіка і організація управління.* 2021. № 4(44). С. 55–70. DOI 10.31558/2307-2318.2021.4.6

22. Сааков В., Сотников Д. G7 планує інвестувати $600 млрд. у країни, що розвиваються. *DW.* 27.06.2022. Режим доступу: https://www.dw.com/uk/g7-planuie-masshtabni-investytsii-v-infrastrukturu-krain-shcho-rozvyvaiutsia/a-62271988

References:

1. Bloom, D. E. Luca, D. L. (2016). The Global Demography of Aging: Facts, Explanations, Future. *Discussion Paper of the Institute for the Study of Labor in Bonn,* 1016. https://docs.iza.org/dp10163.pdf

2. Fratczak, E. (2016). The Demographic Crisis and Global Migration – Selected Issues. *Papers on Global Change IGBP,* no. 23(1). DOI:10.1515/igbp-2016-0006

3. Goodhart, Ch., Pradhan, M. (2017). Demographics will reverse three multi-decade global trends. *Bank for International Settlements Working Papers*, no. 656. https://www.bis.org/publ/work656.pdf

4. Vladev, I., Vladev, R. (2020). The Demographic Problem - one of the Main Problems of Contemporary. *Acta Scientifica Naturalis*, no. *7*(2), pp. 158–171. DOI:10.2478/asn-2020-0027

5. Goldstone, J. A., May, J. F. (2023). How 21st Century Population Issues and Policies Differ from Those of the 20th Century. *World*, no. 4, pp. 467–476. https://doi.org/10.3390world4030029

6. Bish, J. J. (2024). Overpopulation: Cause and Effect. *Population Media Center*. April 22. URL: https://www.populationmedia.org/the-latest/overpopulation-cause-and-effect

7. Ivashchenko, M. V., Kiseljuk, V. A., Kiseljuk, J. E. (2018). Global problems of humanity and their places in Ukraine. *Economics studies*, no. 1(19), pp. 20–24. [in Ukrainian].

8. Vishnevsky, D. (2021). Territorial and spatial organization: world experience and trends. *Urban Development and Spatial Planning*, no. 77, pp. 73–86. https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.77.73-86 [in Ukrainian].

9. Khaietska, O. (2024). Problems and prospects of globalization, global problems of humanity. *Economic space*, no. 189, pp. 316–322. https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-55 [in Ukrainian].

10. Encyclopaedia Britannica. *Malthusianism.* URL: https://www.britannica.com/money/Malthusianism

11. World Bank. *Indicators.* URL: https://data.worldbank.org/indicator

12. Holos Ameryky (2022). The influx of immigrants has spurred the growth of the US population. *December 23*. URL: https://www.holosameryky.com/a/migratsija-naselennja/6889309.html [in Ukrainian].

13. News Canada immigration (2022). Canada has the highest population growth since 1957. *December 29*. URL: https://newscanadaimmigration.com/uk /2022/12/29/canada-has-the-highest-population-growth-since-1957/ [in Ukrainian].

14. European Pravda (2023). Germany has a record population due to migration. *January 19*. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/19/7154505/ [in Ukrainian].

15. Hudzelyak, I. (2024). Demographic development of the countries of Northern Europe: current trends for the Ukrainian experience. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series «Geology. Geography. Ecology»,* no. 61, pp. 166–
Encyclopaedia Britannica. *Malthusianism.* URL: https://www.britannica.com/money/Malthusianism

11. World Bank. *Indicators.* URL: https://data.worldbank.org/indicator

12. Приплив іммігрантів підштовхнув ріст населення США. *Голос Америки.* 23.12.2022. Режим доступу: https://www.holosameryky.com/a/migratsija-naselennja/6889309.html

13. У Канаді найвищий приріст населення з 1957 року. *Новини про імміграцію до Канади.* 29.12.2022. URL:

https://newscanadaimmigration.com/uk/2022/12/29/canada-has-the-highest-population-growth-since-1957/

14. У Німеччині – рекордна чисельність населення за рахунок міграції. *Європейська правда.* 19.01.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/19/7154505/

179. https://doi.org/10.26565/2410-7360-2024-61-14 [in Ukrainian].

16. Ozturk, I. (2024). Belgium is aging rapidly: demographers tell how to fix the situation. *Glavcom, 16 February.* URL: https://glavcom.ua/world/observe/belhija-strimko-starije-demohrafi-rozpovili-jak-vipraviti-situatsiju-986199.html [in Ukrainian].

17. Reinert, E. S. (2019). *How rich countries got rich... and why poor countries stay poor*. (Y. Sinaiko, Trans). V. Halasiuk (Ed.). Kyiv: Samit-Knyha [in Ukrainian].

18. Bitcoin news (2025). China cuts US Treasuries amid escalating trade war. *May 18.* URL*:* https://news.bitcoin.com/uk/kytaj-skorochuye-obsyahy-kaznachejskyh-obligatsij-ssha-na-tli-eskalatsiyi-torgovelnoyi-vijny/ [in Ukrainian].

19. Kryzhnyi, A. (2025). The Japanese staged the largest bond sale in 20 years amid Trump's tariffs. *Ekonomichna Pravda, April 22.* URL*:* https://epravda.com.ua/finances/yaponci-vlashtuvali-rozprodazh-inozemnih-obligaciy-na-tli-mit-trampa-805751/ [in Ukrainian].

20. Osyka, S., Piatnytskyi, V. (2005). *World Trade Organization* (3 ed.). Kyiv: «K.I.S.». [in Ukrainian].

21. Reznikova, N., Panchenko, V., Ivashchenko, O. (2021). Infrastructure projects at the core of the global rivalry between the China and the United States: institutional levers for solving the problems of sustainable economic development. *Economics and Organization of Management*, no. 4(44), pp. 55–70. DOI 10.31558/2307-2318.2021.4.6 [in Ukrainian].

22. Saakov, V., Sotnykov, D. (2022). G7 plans to invest $600 billion in developing countries. *DW, June 27.* URL: https://www.dw.com/uk/g7-planuie-masshtabni-investytsii-v-infrastrukturu-krain-shcho-rozvyvaiutsia/a-62271988 [in Ukrainian].

Annotation

Mudrak R.

Global demographic problem: essence and solutions

Overpopulation is one of the most pressing problems in the global economy. Or, as it is more commonly called, the global demographic problem. Its essence lies in the sharp increase in the world's population that began in the mid-twentieth century. This growth is driven mainly by geographical areas where the poorer part of humanity lives. As a result, the following problems of overpopulation have arisen: increased food and water shortages, and, accordingly, those suffering from chronic hunger and unsanitary conditions; poor health of mothers and children; spread of diseases; increased shortage of safe energy sources; depletion of environmental resources, increased rates and scale of pollution; increased supply of unskilled labor and transformation of poverty into a chronic problem; and worsening of the crime situation.

Between 1960 and 2023, the world's population grew by 2.7 times, and the average per capita GDP by 3.2 times. Therefore, although the problem of over-population exists, it has a pronounced regional character: the highest population growth rates are observed in certain geographical areas characterized by unsatisfactory trends in changes in absolute and relative production volumes. These are countries in Africa, the Middle East, Southeast Asia, Latin America and the Caribbean. They are now called the countries of the Global South.

From a demographic point of view, the biggest problem in the poor countries of the Global South is the excessive supply of unskilled labor, which leads to low real wages, livelihood shortages, and chronic poverty. The main economic reason for the poverty of the countries of the Global South is the absence or insufficient development of industrial production and specialization in agricultural production. The industrialization of poor and developing countries is hindered by two factors: 1) universal free trade rules that prohibit the use of effective instruments to protect young, uncompetitive industries; 2) the unprecedented level of interdependencies of economies.

In order to help poor countries in the Global South overcome the consequences of the overpopulation problem, it is necessary to: 1) to assist them in using Article XIX:1 of the GATT, which allows for the application of safeguard measures for industrial development; 2) expand access to markets for their agricultural products in developed countries; 3) attract funds from international donors for the construction of infrastructure projects in such countries.

Key words: *global economy, overpopulation, low income, industry, agriculture, free trade, interdependence, international donors, infrastructure projects*